

İsmail Aydın

Bir Misyoner Okulu; Bursa Amerikan Kız Koleji- (II)

1928 yılında Türkiye’de yayınlanan gazetele-
rin sayfalarını süsleyen bir haber büyük san-
sasyon yaratır. Habere göre Bursa Amerikan
Kolejinde okuyan dört kız öğrenci Tanassur
etmiştir.

Tanassur, dinden dönme, din değiştirme anla-
mına gelse de genellikle Müslüman bir bireyin
dinini değiştirerek Hristiyanlığa geçmesi ola-
rak tanımlanabilir.

Bu olay henüz beş yaşında olan Cumhuri-
yeti ve onun “efsanevi” Maarif Vekili Mustafa
Necati’yi de bir hayli uğraştıracak ve sonuçta
Bursa Amerikan Kolejinin kapatılmasına ne-
den olacaktır.

Bursa’da Amerikan Protestan misyonu 1834
yılında kurulmuştur. Bursa’da Türklere baş-
ka Rum, Ermeni Boşnak, Arnavut, Çerkes ve
Yahudiler yaşamaktadır. 1865’te Bursa’nın nü-
fusu 240 bindir ve nüfusun 150 binden fazlası
Türk’tür.

Yazımıza konu olan Bursa Amerikan Kız Kole-
ji, Meşrutiyetin ilk kez ilan edildiği 1876 yılında
kurulmuş, İnas (kız) Mektebi adıyla kayıtlara
geçmiştir.

Okulda genellikle Rum ve Ermeni kızlar eği-
tim görürken 38 yıl boyunca Türk kökenli kızlar
okula kayıt olmamıştır. Rum kızlar okula çok
ilgi göstermiş ve okulda öğretmen yardımcılar
olarak çalışmışlar, bazıları papaz eşi ve yar-
dımcısı olmuştur. Yatılı okulda Rumlar, gün-
düzlü kısımda Ermeni öğrenciler bulunmak-
tadır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra okula
Türk öğrenciler kaydolmuşlardır.

Öğrencilere Rumca, Türkçe, Ermenice, Fran-
sızca ve İngilizce beş dilde eğitim verilmiş,
bunun yanında mesleki eğitim verilerek kızla-
ra el işleri öğretilmiştir. Okuldaki üst sınıflarda

Cebir, Coğrafya, İngilizce, Nebatat, Hendese,
Hesap ve Rumca dersleri okutulmaktaydı.
1926’dan itibaren okulda Türkçe, Türk Tarihi,
Türkiye Coğrafyası okutulmaya başlanmıştır.

Okulda Türkçe dersleri Türk öğretmenler ta-
rafından verilmektedir. Bu okulda Türkçe öğ-
retmenliği yapan Behice Hanım, misyonerlik
faaliyetlerinden rahatsız olmuş ve okuldan ay-
rılmıştır.

Bursa Amerikan Kolejinde öğrenim gören ve
yaşları 16 ile 18 arasında değişen 4 Türk ve
Müslüman öğrenci Tanassur etmiş, Hristiyan
olmuş, Protestan mezhebini kabul etmişlerdir.

31 Ocak 1928 tarihli Vakit Gazetesinde tanas-
surlaşma hadisesine maruz kalan bu öğrenci-
lerin künyeleri şu şekilde verilmektedir:

Balıkesir Askeri Kalem Reisi Miralay (Al-
bay) Talat Bey’in kızı Seniha Talat, Mütakaid
(emekli) Yüzbaşı Rıza Bey’in kızları Kamuran
ve Nemika Rıza, Kardeş Gazetesi sahibi Vasıf
Necdet Bey’in kızı Madalet Necdet.

Olayın duyulmasının ardından Maarif Vekili
Mustafa Necati olayla bizzat ilgilenmiş, telgraf-
larla bilgi almaya çalışmıştır. 26 Ocak 1928 ta-
rihli Cumhuriyet Gazetesinin bu olayı yazması
üzerine tanassurlaşma hadisesi gün yüzüne
çıkmıştır. Gazete hadiseyi “Mektep Değil Mef-
sedet Ocağı” başlığıyla şu şekilde aktarmak-
tadır:

“Bursa’daki Amerikan mektebinde kızlarımızı
Protestan yapmak için ne dalavereler dönmüş,
ne tuzaklar kurulmuş?

Tanassur eden Kamran Hanımın pederi Rıza
Bey, Muhtac-ı himaye görüldüğünden Sed-
başı Amerikan Mektebi ittisalindeki fabrikada
müdür sıfatıyla istihdam edilmektedir. Rıza
Beyin kızı Kâmrân Hanım da kolejde kâtiplik
vazifesini ifa etmektedir. Kâmrân Hanım bu
suretle mektep idaresiyle mütemadi temasla-
rı neticesinde yavaş yavaş tanassur etmiş ve
bundan sonra küçük kardeşini de az bir ücretle
mektebe kabul ettirmiştir. Türkün dini ve mil-

li günlerine hiç ehemmiyet vermeyen mektep idaresi Pazar, yortu ve yılbaşı gibi günlerde Türk çocuklarına yeni elbiseler giydirmekte ve çocukları merasim-i diniye iştirak ettirmektedir. Ezcümle elyevm Maraş'ta mühendis bulunan Abdülhamit Bey'in kerimesine Protestanlık resmen teklif olunmuştur. Mektep idaresi ailesinin kudret-i maliyesi düşkün bulunan talebeye Hazreti İsa'ya dua etmesini, dua edecek olurlarsa her muradına ereceği kanaatini yavaş yavaş aşmıştır. Bundan sonra ekanim-i selase (Hristiyanlığın Baba, Oğul ve Ruh-ül Kudüsten ibaret olduğu inancı) düsturlarını ihtiva eden kitaplar Mis'ler tarafından talebeye hediye ve hatıra olarak tevzi edilmiştir. Talebe yemek vesaire zamanlarda daima dinledikleri duaların bilahare İncil'den parçalar olduğunu anlamışlardır.”

28 Ocak tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yer alan habere göre Bursa Maarif Müdüriyeti şu açıklamayı yapmıştır: “Bursa olayı nedeniyle okula gönderilen Necip Bey, imam değildir. Maarif Vekaleti'nden emir geldi. Maarif Vekaleti'nden gelen emir üzerine orta mekteple lise kısmı ayrılacaktır.”

30 Ocak 1928 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde “Bursa'daki Tanassur Hadiseleri Nasıl Anlaşıldı?” başlıklı haber göze çarpmaktadır.

“Uyanık Yavrular Kulübü”

Amerikan Mektebinde iyi kalpli yavruların gizli bir kulüp kurmuşlar ve Protestanlıkla mücadele etmeye başlamışlardır. 12 kişilik bu kulüp üyeleri tanassurlaşan bir kızın hatıra defterini yatağının altından çalarak Türk öğretmenlere vermişlerdir. Defterde İsa'yı ve Protestanlığı öven yazı ve desenler tespit edilmiştir. Bu milli seciyesi yüksek kızlarımızın sayesinde bu hadise ortaya çıkarılmıştır. 12 kişilik bu grup bidayetinde “Fahri Grup” sonraları da “Uyanık Yavrular Kulübü” adını almışlardır. Parola olarak “EY” (uyanık yavruların baş harfleri) harflerini kullanmışlardır. Bu yavrular okuldaki Protestan faaliyetlerini gizli hafiyeler gibi izlemiş, delil toplamış, bu kızların İncil okuduklarını tespit etmişlerdir.

Uyanık Yavrular Kulübü üyeleri

31 Ocak 1928 tarihli gazete haberlerine göre yapılan soruşturmalar sonucunda Bursa Amerikan Koleji Maarif Vekaleti tarafından kapatılmış, Amerikalı muallimler de mahkemeye sevk edilmişlerdir.

Mahkeme Başlıyor

Mahkemeye sevk edilen üç kadın öğretmenin fotoğrafları dönemin gazetelerinde “Mis'lerin Davası Başladı” başlığıyla yer almıştır.

6 Mart 1928 tarihli İkdam Gazetesi “Bursa'daki Mislerin Muhakemesine Devam Edildi” başlığı altında şu bilgileri aktaracaktır:

Kolejin Amerikalı Öğretmenleri

“Mahkeme çok heyecanlı olmuştur. Dinlenen şahitlerin hepsi de mahkemede dini telkinat yapılmakta olduğunu söylemişlerdir. Amerikalıların muhakemesine bu gün de devam edilmiştir. Mahkeme salonu saat 12'den itibaren dolmuştur. Bu meyanda Amerikalı gazeteciler, sabık hanımlar ve talebeler vardı. Halk taşıyordu. Bir polis memuru da görevlendirilmişti. Mahkemeye saat 13.30'da başlandı. Şahit olarak muallim Muhtar Bey dinlendi. Diğer şahitler dinlendi....Mahkeme Nisan ayının ikisine ertelendi....”

Bu üç kadın öğretmen üçer gün hapis ve üçer lira para cezasına çarptırılmışlardır (5 Mayıs 1929). Aslında bu kadın öğretmenler daha

önce ülkeyi ter ettiklerinden verilen cezalar “görünüşü kurtarma” amaçlıdır.

Öğrencilere Ne oldu?

Öğrencilerin mahkemesi daha başlarken ilgi çekici hale gelecektir. Öncelikle bu kız öğrencilerin reşit olup olmadıkları meselesi tartışma konusu edilecektir. Gazete muhabirinin anlatımı şu şekildedir: “Bu gün mağdurenin (Madelet) babasıyla görüştüm. Bana kızının nüfus teskeresini göstererek daha 17’sini doldurmadığını, bu işten şimdiye kadar haberdar olmadığını, okulun iyi eğitim veren ve iyi donanıma sahip olduğunu bu nedenle bu okulu tercih ettiklerini belirterek şöyle dedi: “Kızım mektebe girerken Türk’tü. Fakat şimdi kozmopolit olmuş”.... Bunları yana yakıla anlattı”

Cumhuriyet Gazetesinin yorumuna göre; “bunlar 3 seneden beri Protestan olduklarına göre reşit olmadan tanassur etmişlerdir. Ayrıca Laik Türkiye Cumhuriyeti bu tür olayları örtbas etmeyecek, birçok vilayetlerde tebarüz eden bu gibi dini teşebbüslere müsaade etmeyecektir (bu sırada gazetelere sızan haberlere göre Galatasaray Lisesinde de tanassurlaşma vakaları yaşanmıştır). Maarif Vekaleti ne olursa olsun vilayette bir kız lisesi değil, ihtiyaçlara göre daha iyi okullar açacak güce sahiptir.”

Protesto Yürüyüşü Yapılıyor

Bursa’daki tanassurlaşma hadisesi üzerine akşam saatlerinde sayıları 50’yi aşan bir grup öğrenci bir nümayiş düzenlemiş, okul öğretmenlerine karşı hakaret içeren şeyler söylemiş, okulun içine girmek isteyen bu öğrencilere polis engel olmuştur.

Seniha’nın Tekzip Mektubu

Olayın kahramanlarından biri olan Seniha gazetelerde yer alan haberlerden rahatsızlık duyarak Cumhuriyet Gazetesine aşağıdaki tekzip mektubunu gönderir;

“Gazetenizde anlatılan tanassur meselesi hakkında ismimin geçtiği yazılıdır. Ben dini bütün bir Müslümanım. Katiyen tanassur etmedim. Bu olay üzerine mektebi terk ederek ailemin yanına döndüm ve Bursa’da bir Müslüman olarak yaşamak istiyorum. Muhterem. 29 Kanunisi. Seniha ”

Diğer kızlara ne olduğu pek bilinmiyor.

Ancak bu konu Türkiye’nin eğitim, kültür ve siyasi gündemini epey meşgul etmişe benziyor. Konuyla ilgili Fuat Köprülü ve Mehmet Emin (Yurdakul), çeşitli yazılar yazarak görüş bildirmişlerdir.

Bursa Amerikan Kız Koleji birçok ünlünün de öğrenim gördüğü bir okuldur. Bu ünlülerden biri de Osmanlı döneminde Suriye Ziraat Bankası Genel Müdürü İzzet Saltık Bey’in kızı olan ve aynı zamanda Türkiye’nin ilk Jinekoloğu olan Pakize Tarzi’dir.

Bursa Amerikan Kız Koleji Edebiyatımıza da Konu Olmuştur

Karaosmanoğlu’nun yazdığı “Sodom ve Gomore” romanının kahramanlarından biri olan Nermin Amerikan Kız Koleji öğrencisidir. Reşat Nuri’nin “Eski Hastalık” romanındaki Züleyha’da Bursa Amerikan Kız Koleji mezunudur. Yine Necmettin Halil Onan’ın “İşleyen Yara”, Müfide Ferit’in “Pervaneler” hep yabancı okullarda okuyanları anlatır.¹

¹ Okumalar için: Pakize Tarzi; Anılar, Özgür Yıldız; Amerikan Protestan Misyonerlerinin Bursa’da Teşkilatlanmaları ve Faaliyetleri, Doç.Dr. Necmettin Tozlu; Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, Toplumsal Tarih Dergisi; Sayı 113. Çeviriler için Ahmet Yüksel’e teşekkür ediyorum.